

(Ez a tény egymaga is eléggé megokolja, hogy mennyire szükség volna a bécsi és magyar biedermeier kapcsolatainak a föl kutatása. Bizonyos, — ez Bleyer Jakab tézise óta már közhely a magyar szellemtörténetben — hogy a nyugati irányok Bécs szűrőjén keresztül jutottak el hozzánk. De a magyar szellemiség is, amennyiben egyáltalában terjeszkedni tudott Nyugat felé, a bécsi kultúrán át került Nyugatra. Mit és hogyan abszorbeált Bécs Magyarországról: hálás területe volna a kutatásnak.)

A *cigány* szintén kedvenc témája irodalomnak és művészetnek a biedermeier-korban. A barátságos meleg szobában, zsarnok cenzura gyámsága alatt írogató vagy festegető nyárspolgár szívesen képzelte maga elé olyan alakokat, akik a „szabadság“ szimbolizmusai lehettek, legalább is a művészet megszépítő tükrében.

Cigány-karaván, kóborló vagabundusok, patak mellett daloló vándorfiú, karosszékben ülő nagyanyó, csárda-jelenet, a falu nyugalmát fölverő katonaelet, epikureusi örömök — ime azok a képek, amik nemcsak Bécs, hanem München és Pest számára is a biedermeier-stilust jelentik. A tárgyi elem kétségkívül túlteng ebben a stilusban, de a tárgy maga is forma-meghatározó és a stilusegységet megadja hozzá az a józan és mindent tisztánlátó *realizmus*, ami a biedermeier-kor nagy vívmánya a művészetekben.

Szakítani minden klasszicizmussal és felhőkben járó romantikával; lerázni az empire görög mithológiáját és a *querelle des anciens et des modernes* évszázados harcáiban végérvényesen a modern kor mellé állani; kibővíteni a művészetek korlátait a polgári és népi élet befogadására; tükröt tartani a jelenkor elé és figyelmezője lenni a hétköznapok páthosznélküli, de bájosabb, idillikus életnyilvánulásainak: ezt a feladatot vállalta az úttörő biedermeier is, amelynek megértése közelebb vezet bennünket a század lírai realizmusának legnagyobb költojéhez, Petőfihez.

(Bécs.)

Zolnai Béla.

SINCLAIR LEWIS AVAGY AMERIKA EURÓPAIASODÁSA.

Nemcsak Amerika felfedezése jelentett fordulópontot a történelemben, de Amerika mai helyzetének kialakulása is. Ha az Egyesült Államokat egy más világnak nevezzük, sokkal jobban megvilágítjuk a viszonyokat, mintha a közismert *ujvilág* elnevezéssel élünk. Az a tény, hogy egy ország, mely nagyobb, mint Európa, de történelme és irodalma kisebb, mint egy kis európai országé, sokat megmagyaráz. S ha eddig nem dicsekedhetik történelemmel, most amikor már teljesen konszolidálódtak a viszonyok, remélhetünk-e mást, mint határközi összevillanásokat vagy egy európai háború esetében újabb *monstre felvonulást*? Ha nem akadtak nagy írók, amikor a dél az északkal, a fehérek a feketékkel, az amerikai az angolnal harcolt, születhetnek-e nagy írók a teljes kényelem közepette? Végeredményében jogos az a megállapítás, hogy a jólét művészi szempontból nem nagy jelentőségű. A megnyilatkozáshoz ellentétekre, összeütközésekre és kiséletekre van szükség, Amerika ezt a szempontot figyelmen kívül hagyta s polgárainak boldogságát tisztán materiális alapokra fektette. Nem akarta, hogy az emberek délen kevesebbet dolgozzanak, mint északon s hogy más utcájuk, házuk, ruhájuk, daluk és kedvük legyen. Egykaptafára rendezett be 49 államot s egyazon bevált mintára nevelte több millió polgárát. Annnyira vitte a standardizálást, hogy manapság egyforma kenyeret eszik mindenki Washingtontól.

New-Yorkig. A polgárok eleinte beldogtalanok, de addig szabják, formálják őket, míg levetkőznek minden különbséget, vagy elpusztulnak s gyermekeik mást mint az amerikai mintát, nem is ismerik. Sokféle betegséget vissza lehet fejleszteni, ösztönöket is lehet fékezni, de kérdés, hogy az ember a kezelés után egészséges marad-e? Az ideális 100%-os amerikai a kezelést kiállta s az ideális állam olyan, mint a versaillesi park. Izlés dolga!

Az emberek rengeteget vitatkoznak, ha szóba kerül Amerika: legtöbb esetben egyéni diszpozíciótól függ, hogy valaki Amerika ellen vagy mellett pártoskodik-e. Tény az, hogy egész Európa tanul Amerikától. Az amerikanizmus gazdasági szempontból nagy jelentőségű, de művészeti szempontból legtöbbször káros. A művészetek az ő világ monopoliumai. A standardizáló, racionalizáló és normalizáló törekvéseket átvettük Amerikától, de csak a *business*-világra vonatkoztatva s ez utóbbi az életnek csak egyik s kevésbé szép oldalai. Bebizonyosodott, hogy a standardizált, azaz a szürkeségig egyforma világ nem szebb, sőt emberi szempontból nem is jobb az európai összevisszaságnál. Az ember hiába rendez be magának egy világot, ha ez elsősorban emberi mivoltával kerül összeütközésbe. Bár ma még Amerikában nem ismerik el általánosan, hogy csütörtököt mondott politikusaink, egyesek, a kiválasztottak, már megtámadták a *standardizált amerikanizmust*. Itt elsősorban Edgar Lee Masters-re és Sinclair Lewis-ra gondolok, akik az amerikai civilizációval elégedetlenkedő véleményt juttattak kifejezésre. Az előbbi költő s kevésbé ismert a Kontinensen, de S. Lewis egyike a legolvasottabb regényíróknak és jelentősége éppen nagy népszerűségében rejlik. Igaz, hogy még mindig igen sok irodalmilag képzett ember Európában csak annyit tud az amerikai irodalomról, hogy gyermekkorában nagy élvezettel olvasta a *Tamás Bátya Kunyhóját*, Cooper indián és Mark Twain fiúkról írt történeteit s hogy vannak szentimentális nők, akik Elinor Glyn és Anita Loos munkáit kapkodják. Az angol irodalomtörténetek nagy része nem tárgyalja az amerikai irodalmat s így a kontinens irodalmánai ezt a szempontot gyakran kihagyják. De Amerika gondoskodott róla, hogy a világ figyelmét magára terelje. Beleavatkozott a világháborúba s eldöntötte a népek sorsát. Adósaivá tette az összes európai államokat, elárasztotta az egész piacot traktorokkal, autókkal, számoló-, címő- és mosógépekkel s a mozikat mindenható fórumokká tette. De főleg a tempó diktálásával változtatta meg a világ folyását, ha még annyira nem illik is ez a tempó az európai emberhez, kénytelen követni, mert ezt diktálják a gépek, korunk unalkodó faktorai. A mai ifjúságot már csak Amerika érdekli. A jazz amerikai, a táncok, az autók és a filmek is amerikaiak s mi más érdekli a háború utáni fiatalságot? Olvasni keveset szoktak, hacsak az újságok és a folyóiratok átfutását nem tekintjük olvasásnak. Ezek pedig különösen amerikai ízűek. Van azonban az európai ifjúságnak egy nagy előnye, az, hogy idővel felnőt emberek lesznek belőlük, míg az amerikaiakat mindenki gyerekeknek tekinti. De lehet-e másnak nevezni azt az embert, aki élete végéig autók, filmek, szenzációk, szépségkirálynők és rekordok iránt érdeklődik? Nálunk a hasonló szenvedélyeket idővel elfelejti, sőt szegycelli az ember. Az örök kiskorúság az amerikai társadalom legnagyobb veszélye. Ezért van az, hogy mi mégsem cseréljünk Amerikával s hogy veszélyben van ez a minta állam, különösen azóta, mióta odaát is hangoztatják egyes írók. Azok a fórumok, melyek tradicionális hangadók, mint a szószék vagy a színpad, odaát nincsenek olyan független helyzetben, hogy reformmozgalmakra vállalkozhatnának. Az amerikai egyházak létezése a hívők számán és adományain alapul, természetes tehát, hogy nem mérik újszerű és kelle-

metlen elvekkel a nyugodalmas vasárnapokat zavarni sőt inkább ők is amerikanizálódnak. A színházak sorsa Amerikában a legszomorúbb. Nincsenek állandó színházak s az igazgatók arra törekszenek, hogy az alatt a pár nap alatt, míg egy-egy városban pénzszerző körútkon megállnak, népszerű darabokkal csalogassák be a publikumot. A reformtörékvések így csak az újságírás és az irodalom területére szorítkoznak.

Az irodalom segítségével sikerült standardizálni Amerikát, így tehát könnyen lehetséges, hogy ugyanazon a módon a standardizmust meg is lehet tömni. Ezt gondolta egy fiatal újságíró, a később annyit vitatott S. Lewis. Fellépésekor még egyedül állott, ma már egy körhöz tartozik, melynek vezére H. L. Menckem és orgánuma, az *American Mercury*. Az idetartozó írók és újságírók — bár fizig-véig amerikaiak — európai kultúra után sóvárogznak. Összehasonlítják az ideális amerikai embert az emberrel s kidomborítják az utóbbi előnyeit. Rá akarják venni honfitársaikat, hogy kölcsönözzenek még valamit az európaiaktól s ez a valami a *savoir-vivre*. Sinclair Lewis, a kezdeményező, irodalmilag nem olyan nagy értékű, mint amilyen érdemeket szerzett azáltal, hogy rávilágított az amerikai kultúra gyöngeségeire. Regényeiben egy irodalmi tradíció követője, a nyárspolgárok elleni harc hirdetője. Módszere a felszíni hibák részletes gúnyolása által a lelki szegénység sejtetése. De mélységet hiába keresünk munkáiban, annyira elfoglalják a látottak, azaz ezeknek élethű visszaadása, hogy nem ér rá elvont dolgokkal foglalkozni.

Lewis az amerikai kisvárost annyira megbélyegezte, hogy az Amerikáról írt szociológiai munkáik mindegyikében a lewisi név és a lewisi meghatározások szerepelnek. *Gopher Prairie*, az amerikai kisváros, melyet Lewis stereotipusként mutat fel a legfejődőképesebb és a legnagyobb jövőjű államnak legfejődőképesebb és legnagyobb jövőjű városa. Carol Kennicottal, a *Main Street* hősnőjével, ezt mondhatja Lewis: „Képzlet nélkül standardizált háttér, lustaság a beszédben és szokásokban, aminek az óhajnak szigorú uralma a szellem fölött, hogy szükségképpen becsülésre méltónak kell látszanunk. Ez a csendes halottak megalégedése, akik haragosak az életre, nyugtalan járkálásuk miatt. A tagadás szentté van avatva és ez az egyetlen pozitív erény. A boldogság tilalma ez. Önkenyesen kerestél és önkezűleg védett rabszolgaság: az istenített unalom.“

Miután az amerikai kisvárost pillengénre állította, az amerikai ember történetét alkarta megírni. Ez az amerikai ember éppen olyan típus, mint a *Main Street*. George F. Babbitt már nem is ember, Babbitt több: előítélet, sok élő Babbittnek eredője. Babbitt az a pioneerek utódja, akinek nincs modora, nincs kifejezett erkölcsi meggyőződése, vallása, nem ismer hazaszeretetet, igazságot és nem tudja mi a szép. Az európai tradíció már kiveszett a Middle West pusztaságai között és az új amerikai ideál még nem vált valósággá. Ennek az átmeneti időnek kifejezője Babbitt. De a gyáva és nagyhangú, korlátolt Babbitt mégis szeretetreméltó, foglalkozása a reklám szolgálatába állítja és ez a reklám szimbolizálja Amerikát. Lewis célja ebben a regényben, hogy bemutassa milyen brutális és tragikus a reklámirozás, azaz a „babbittizmus“. Az első regénye *business man*-ról szól s a legutóbbi még mindig evvel a típussal hadakozik. Látható tehát, hogy ez áll hozzá legközelebb, ezt akarja megjavítani, bennük látja a 100%-os amerikai életet. A *The man who knew Coolidge*, nem regény, hanem egy karakter gyorsfényképe. Az „umintelligens businessman“-ek legutolsó fajtájából való. Az izléstelenség megtestesítője. Talán Lewis kissé meghasonlott egyéniségéből fakad az a máskülönbösen érthetetlen tény, hogy az abszolút izléstelenség után

meg tudta írni a *Dodsworth*-t, amely a legeurópaibb regény, ha lelki problémák bemutatását és megoldását állítjuk föl főkritériumul. Dodsworth és felesége befejezték pénzgyűjtő életüket. Végre időt találnak arra, hogy magukkal is foglalkozzanak s ezt telítik is, mert milliók állanak a hátuk mögött:

Dodsworth nem volt sohasem babbitt, sem rotariánus, sem Elk, sem diakonus. Ritkán kiabált, sohasem veregette meg az emberek vállát és csak hát baseball meccsen vett részt ezerkilencszáz óta. Nagyon jól ismerte a Babbittokat és a baseball-hóbertosokat, de csak üzletileg. Ő volt a megdicsőült egészséges ész.

Lewis ebben az alakban rajzolta meg azt az amerikai típust, aki patetikus, a szép, igaz és a jó után való kutatásában. S ez lesz a tragédiája is. Amikor „becsületes“ munkájukkal a hátuk mögött áthajóznak Európába itt éri Dodsworth-t a nagy meghasonlás. Belátja, hogy sok tekintetben hiábavalóságokra pazarolta életét és felesége meg sem közelíti azt a lelki finomságot, amire ő vágyakozik. Az elkényeztetett amerikai nő típusa, aki a szentimentális romantika után szalad s annál nagyobb Dodsworth tragédiája, mert csak ötvenéves korában veszi ezt észre. De ő mindezek ellenére szereti a feleségét s nem akar szakítani vele (egészen amerikai jellemvonás), mert „a családok boldogságán épül föl az állam boldogsága“ s ez az amerikai polgárnak legfőbb princípiuma. Dodsworth az európai levegő és az európai környezetben eszmél rá arra, hogy az amerikai férj sorsát, a munkát, melynek eredményét a feleség élvezi, megunta és egyéni életet akar élni. Ezért hagyja el mégis Fran-t. Dodsworth bukása az európai világ diádala:

A komercializált egyházi ember típusa Elmer Gantry: „professional good man“, a hivatásos jóember. Több pap-típust állít be a szerző, a fatusi paptól a metropolis nagy befolyású politikus püspökéig s bár mindannyian azt prédikálják, hogy földi gyönyörök és kincsek után nem szabad és nem érdemes az embernek törnie magát, mindegyiknek irigylésreméltó ideálja a városi pap, akinek gazdag felesége és autója van. Lewis-t elhagyta optimizmusa, e regény közepette és nagyon sok kellemetlenséget okozott neki. Csapást akart mérni a vallásos hipokritákra, de túllőtt a célon, mert Elmer Gantry gonoszágának nincs határa. Nem is ember már.

Az európai olvasó legkedveltebb regénye az *Arrowsmith*. Cselekményében modern dráma, melyben a hős lelkiéletének középpontjában álló tudományt szembeállítja a külső világgal, mely ebben az esetben nem kedvez a tudománynak. Arrowsmith orvos. Teoretikus tudós, aki nem léli helyét abban a világban, amely pozitív eredményekre van építve. Állandóan kínálkozik alkalma, hogy világi sikert arasson, csak veleszületett ösztönszerű hajlandósága ment meg attól, hogy magával ragadja a benne szunnyadó s a külvilág szemében első helyen álló: sikerimádát. Lewis hisz abban a teóriában, amelyet Gottlieb így fejt ki: „Tudósnak lenni annyi, mint Goethe-nek lenni, velünkiszületett készség ez“. Arrowsmith egész élete harc az anyagi csábítások és a társadalmi féligazságok ellen. A nyugodt munka, csak hosszú idő múlva, szinte élete végefelé sikerül neki.

*

Ebből a rövid felsorolásból is kitűnik, hogy Lewis tipikus szociológus, aki azonban túlmegy a szó szoros értelmén, a társadalom érdekl. elsősorban s csak másodsorban az egyének aranyában ezek számára csak az amerikai társa-

dalom szempontjából fontosak. A társadalmat kritikus szemmel nézi, ez az, ami a szorosan vett szociológustól megkülönbözteti. Nem a munkásosztály, hanem az amerikai „művelt középosztály“ érdekli. Nem akar alulról felfelé forradalmat szítani, mint Upton Sinclair, csak a félegyházakat, félkormányokat és a félműveltségeket akarja kiintani. Arra céloz, hogy a pénzen és a standardokon kívül egyéb is van, ami fontos az életben... Lewis regényei vádiratok a modern nyárspolgár ellen, aki sohasem azt teszi, amit tennie kellene, amire vágyik Babbitt, csak nyájösztönök után szalad s ha észreveszi tévedését, néha már késő. Ha Sinclair Lewis könyveit mindazok megértenék, akik Amerikában csak a nagy lehetőségek hazáját látják, akkor az a vándorlás, amely évezredekkel ezelőtt Ázsiából Európába indult a pénz és kereskedelem nyomában, nem menne most ugyanezen nagy hatalmak után Amerikába.

(Budapest.)

Fedák Ágota.

A GÖRÖG FÖLD ISTENEI.

Χαλεποι δὲ θεοὶ θυητοῖσιν ὀρεῶσθαι.

Két év előtt ezeken a hasábocon (*Széphalom*, 1928: 37) kerestük a klasszika-filológia mai válságának okát és főleg abban pillantottuk meg, hogy ez a sajátos és sokban kiváltságos történeti tudomány nem sietett, (talán nem is siethetett) napjainknak a szellemi tudományokra kötelező, idealisztikus fordulatát vállalni és végrehajtani. Kutatóinál és vezető munkáiban — panaszoltuk — mindmáig csak a gondolkozó, illetve a szavakba kivonatolt ember problémái állanak előtérben; ókorának képét a most lezárult, racionalisztikus periódus irányítójának, a történeti evolúciónak szelleme festette. A válság nyitját, ehhez képest, abban véltük megpillantani, hogy e tudománynak, amely tegnap *apriori* „Altertumswissenschaft“ volt és — lehetett, ma a másutt korfelfogás mentén valamiféle jelen-tudománnyá, „Klassische Geistesgeschichte“-vé kell eltoldódnia.

Két év előtt — megállapíthatjuk —: sikerült a *Széphalom*nak egy kis vihar magját elvetni. Előbb a türelmetlen orthodoxia¹⁾ — az anyag értékének kizárólagosságát hangsúlyozva — általában a korszerű felfogás jelentőségét vonta kétségbe és heretikusnak bélyegezte, aki a filológiai tudomány esszenciális hagyományának ellenére próbálna valamiféle, — szerinte mindig *apriori* értéktelen és felesleges — elméleti tájékoztatást. Erre és ez ellen ugyancsak a *Széphalom*ban (1930: 177) egy másik, velünk részben egyetértő felszólalás, szintén a mai korszellem történetivé finomodott historizmusának szellemében és „jelenünk éltető levegőjében“, de mégis — hasonlóképp eltérve — úgy akarta a klasszika-filológiát regenerálni, hogy (ellenünk és a közfelfogás ellen) csak a *hungarológiai* Jelen horizontjának a határig ismerte el a mi, jellegzetesen nemzetek fölött álló tudományunknak a jogosultságát.

Máshol mutattam rá,²⁾ hogy az első ellenvetés lényegében mondvacsinált és részben arra vezetendő vissza, hogy vele, „belső törvény“ szerint, egy magas feszültségű, elfojtott *irrationalizmussal* robbanó fiatal tehetségnek kellett a maga fenyegetett egyensúlyát biztosítani. Részben arra, hogy aki a „romantikus“ szintézist, evolúciósan úgy képzeli, mint a (teljesen végrehajtott) „klasszikus“ anali-

¹⁾ Egyetemes Philológiai Közlöny, 1930: 23.

²⁾ E. Ph. Közl. 1930: 199.